

8) ārliaultības bērns – aborts – kauns – bērna slepkavības mēģinājums;
9) sievieti izglītība;

10) seksualitāte, laulāto pienākums;

11) sieviete kā prece, sievietes vērtības noteikšana u. c.

Romāna tekstā sīzeta līnijas pavērsieni nereti pakāroti tieši dažādo tēmu izvēruma nepieciešamībai, ne darbības iekšējās loģikas principiem. Tie ir pieteikti daudzi margināli tēli, kuru loma tekstā ir vien kādas idejas puošana, ne iesaiste darbībā, un tas, savukārt, padara tēlu sistēmu shematisku, nereti tēlu darbībai trūkst cēloņsakarību vai psiholoģiska pamatojuma.

Viens no būtiskākajiem tēmu lokiem romānā saistās ar sievietes seksualitāti un sociālajām lomām sabiedrībā, kuras struktūras veido un likumības nosaka vīrieti. „Par seksualitātes problēmām [tolaik] rakstīja daudzi viedokļu līderi: ārsti Klāra Hibšmane, Hermanis Budulis, Pēteris Sniķers, Juris Vidņiņš, rakstnieki Ivande Kājja, Jānis Akuraters, Kārlis Skalbe, Aspazija, Jānis Jaunsudrabiņš, teologi Voldemārs Maldonijs, Kārlis Kundziņš, Jānis Kundziņš, izglītības darbinieks Longins Ausējs, sieviešu kustības aktivistes Berta Pīpiņa, Klāra Kalniņa, Mildā Paleviča un daudzi citi.”¹⁷ Līdzās publikācijām presē B. Pīpiņa savu viedokli tiešā veidā cenšas ierakstīt romāna tekstā un dara to, pārlietu nerūpējoties par teksta literārajām kvalitātēm, – par dominanti tiek izvirzīts ideju paudums. Līdz ar to šo romānu var uzskatīt par programmatisku „sieviešu jautājuma” iztirzājumu literārā tekstā.

Romāna literārā kvalitāte cīcē ne tikai no daudzo ar „sieviešu jautājumu” saistīto tēmu shematiskā aplūkojuma (tiesa, ietilākoties virspusēja), bet arī no ārkārtīgi plašā blakustēmu loka:

- 1) alkoholisms, attieksme pret to;
- 2) ekonomiskā situācija laukos – pāreja no zemniecības un dzimcilvēku juridiskās piesaistes konkrētai vietai uz jaunu domāšanas veidu (saimnieciskie darījumi, normas attiecības, zemju izpiršana u. tml.);
- 3) kultūrvēsturiskais fons;
- 4) vīrešu sabiedrība un sociālās lomas, skatītas no sievietes pozīcijas;
- 5) korupcija un negodprātīga rīcība;
- 6) sabiedrības vītus morāle;
- 7) negatīvas latviskās rakstura iezīmes – skaudība, nenovīcība, skopums, „skatīšanās kairiņa dārzā”;
- 8) pat – lai arī garām ejot un teju vai ārpus konteksta – jaunstrāvnieciskās idejas, sabiedrības slāņu pretnostatījums, politikas aktualitātes u. c.

Romāna salīdzinoši zemo māksliniecisko kvalitāti recenzenti vai apskatnieki gan piemin, tomēr nesteidzas akcentēt, norādot, ka šā

raisīja ļoti karstas diskusijas, ir brošūra „Kā es runāju ar saviem bērniem par dzimumu dzīvi” (1927). „Sieviešu jautājuma” lokā ir arī diskusijas gan par sievietes tiesībām darba tirgū, gan tiesībām pieņemt lēmumus, kas saistīti ar sievietes pašas ķermeņa pārvaldību – abortu jautājums u. c.

Romāns „Lejaskordznieces meitas” A. Gulbja apgādā iznāc 1935. gadā. Izsludinot romāna iznākšanu, presē minēts, ka romānam būs vēl divas daļas – gluži kā Annas Brigaderes triļojīgai. Jāmin, ka arī Aspazija, rakstot autobiogrāfiski ietonēto romānu „Rudens lakstīgala”, piesaka romāna turpinājumu, kas gan netiek uzrakstīts.

Romāna vērtība (zīmīgi, ka tas norādīts arī vairākās uzreiz pēc romāna izdošanas publicētajās recenzijās) nebūt neslēpias tā mākslinieciskajās kvalitātēs, bet gan konceptuālajā uzstādījumā, mēģinājumos caur literāru darbu lasītāja apziņā iedzīvināt autores viedokli. Tas vienlaikus ir gan romāna lielākais pluss, gan arī tā būtisks trūkums, proti, vēstījums ir shematisks, tiek pieteiktas ļoti daudzas tēmas, taču neviena no tām praktiski netiek atrisināta līdz galam, ir gana daudz marginālu tēlu, ideju, kas tiek ievītas stāstījumā, bet jau pēc pāris lappusēm zaudē savu aktualitāti.

Romāns vēlīts autores mātes piemiņai, tam likts moto: „Jūs, diženās latviešu mātes, jūs esat mūžīgas un nemi-sīgas savas tautas dzīvei!” Tomēr Lejaskordzniece vien nosacīti uzskatāma par galveno tēlu romānā – par centrālo asi gan. Romāna nosaukums vēsta, ka centrā būtu jāatrodas krodznieces meitām, taču arī šajā ziņā konsekvence netiek ievērota, vēstījuma centrā pamīšus fokusējot kritēni plašāku sieviešu tēlu loku. Vēstījums nav lineārs, mainās skatpunkti – no it kā neitrālā, neiesaistītā vērotāja pozīcijas ik pa laikam pārejot uz krodznieces jaunākās meitas skatījumu. Nodaudz papētot B. Pīpiņas biogrāfiju, kaut vai iepriekš minēto autobiogrāfisko apceri žurnālā *Zeltene*, kļūst skaidrs šāda vēstījuma izveides princips, jo autore Skaras tēlā ieraksta pati savu dzīves pieredzi, līdz ar to vēstītājs gan autora pozīcijā, gan Skaras tēlā ir viens un tas pats – no autores neatdalāms, tieši saistīts, viņas uzskaus pautošs.

Dominante romānā nenoliedzami ir „sieviešu jautājums” un ar to saistītās tēmas, bet ne tikai. Tēmu loks ārkārtīgi plašs:

- 1) mātes un meitu attiecības;
- 2) māsu attiecības – gan ģimenes un asinsradniecības noteiktās, gan „māšības” konceptā iekļaujamās;
- 3) sievietes loma sabiedrībā, sievietei izvirzītās morāli ētiskās prasības un to atšķirības no vīriēša pozīcijām;
- 4) laulības;
- 5) mīlestības loma un nozīme;
- 6) dzimumaudzināšanas jautājumi;
- 7) ārliaultības sakari;

anotīš. Kur viņa nonāca, tur jaunais pārvērtās labā, netikums – tikumā, dzīves pelētums – gaišā skaidrībā.¹⁵

Varētu šķist, ka B. Pīpiņa ir revolucionāru ideju paudēja, tomēr publikācijas periodikā un arī romāna teksts liecina ko pavisam citu – mērenība, patriarhālo vērtību ne vien respektēšana, bet pat slavēšana un atjaunota iedzīvināšana sabiedrības apziņā kā vēlama un pareiza preistatā Rietumu brīvdomībai un emancipācijas idejām, kas kardināli atšķiras no „tradicionālajām latviešu vērtībām”: „Latvju sievietē ir bijusi un būs galvenā kārtā ģimenes sievietē un laba māte, bet viņa ir jāsaprot arī kā algota darba strādniece, kuru dzīve izdzinusi ārpus mājas, peļņā.”¹⁶ Gan romāna tekstā, gan vairākās publikācijās presē B. Pīpiņa uzsver, ka sievietes svarīgākās sociālās lomas ir būt ģimenes sievietei, būt mātei. Izvēlēta leksika – tikko citētajā izteikumā vārdu savienojums „dzīve izdzinusi”, līdzīgas leksiskas un emocionālas niansas vērojamas arī romāna tekstā un citās publikācijās periodikā – akcentē tradicionālajās vērtībās balstītas brīvprātīgās izvēles pareizību (ģimenes sievietē, māte) preistatā it kā uzspiestajam, nevēlamajam „brīvās sievietes” statusam. Ja 19. gadsimta beigās Aspazija (piemēram, novelē „Čiņa par nākamību”, lugu „Zaudētās tiesības” u. c.) runāja par pilnīgi pretējo, proti, par to, ka sievietei ir ne tikai tiesības, bet pat zināmā mērā pienākums atsavināties no tradicionālajām lomām un kļūt par savas dzīves noteicēju, arī savas eksistences materiālu un garīgu nodrošināju, uzņemoties ne tikai tradicionālās ģimenes sievietes lomu, bet rodot jaunas – sievietē algota darba darītāja u. c., tad sievietē mākslā, kultūrā, zinātnē, sievietē algota darba darītāja u. c., tad 20. gadsimta 30. gadu retorikā noīek pāvērsties ar vēlmi atgriezties pie patriarhālās sabiedrības vērtībām, protams, ar zināmām jaunā laikmeta modifikācijām, kas pieļauj sieviešu izglītošanos vai algota darba darīšanu, tomēr par pareizāko izvirzot ģimenes sievietes un mātes, ne emancipētas sievietes lomu.

B. Pīpiņas piensums latviešu literatūrā nav nedz plašs, nedz ļoti vērtīgs, tomēr tas ir būtisks, skatot to laikmeta un dzimumsocialitātes kontekstā, turklāt interesantas ir niansas, kas atklājas romāna „Lejaskrodznieces meitas” un E. Virzas pozitīvisma tradīcijā veidotās poēmas prozā „Straumēni” dialogā un pretstatījumā.

¹ Mednieks, J. Kā strādā latvju sievietes. *Zeltene*, Nr. 22, 1939, 11. lpp.

² Pīpiņ, B. Īss atskats manā dzīvē. *Zeltene*, Nr. 4, 1926, 3. lpp.

³ Turpat.

⁴ Citēts pēc: Lipša, I. *Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā 1914–1939*. Rīga: Zinātne, 2014, 227. lpp.

⁵ Turpat.

⁶ Piemēram, sk.: *Latviete*, Nr. 10, 1934.

⁷ Lipša, I. *Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā 1914–1939*, 45. lpp.

¹ Pīpiņa, A. Latviešu rakstniecība. *Latviete*, Nr. 6, 1935, 120. lpp.

² Spēktotors. Jauni prozaiki. *Daugava*, Nr. 7, 1935, 662. lpp.

³ Virza, E. *Straumēni*. Rīga: Valters un Rapa, 1933, 5. lpp.

⁴ Pīpiņa, B. *Lejaskrodznieces meitas*. Rīga: A. Gulbja apgāds, 1935, 5. lpp.

⁵ Pīpiņa, B. Varīzejski pārņemti deputātei Bertai Pīpiņai. *Jaunākās Ziņas*, 1932, 6. febr., 1. lpp.

⁶ Turpat.

⁷ Pīpiņa, B. *Lejaskrodznieces meitas*, 5. lpp.

⁸ Turpat, 13. lpp.

⁹ Pīpiņa, B. Sievietes dibina savas ardbiedrības. *Jaunākās Ziņas*, 1932, 23. apr.

liģija Kuldre

POLITICIAN AS AUTHORESS – BERTA PĪPIŅA

Berta Pīpiņa is one of the most important politician-woman of the first Latvian Republic. Her interest is focused on various aspects of the “women’s issue”, for example the issues of the role of women in society, sex education and human sexuality etc. Berta Pīpiņa focuses on writing in 1935, when is published her novel “Lejaskrodznieces meitas” (Pub landlady’s daughters), dedicated to her mother. Novel literary quality is low, but it’s interesting in the “women’s issue” theme circle, that resonate with the author’s social and political activity.

In some parts of the novel consists a dialogue with poem in prose “Straumēni” (1933) of Edvarts Virza.

Keywords: Berta Pīpiņa, women’s issue, social role, woman as an opinion leader.

Emantotā literatūra

¹ Pīpiņa, B. Varīzejski pārņemti deputātei Bertai Pīpiņai. *Jaunākās Ziņas*, 1932, 6. febr., 1. lpp.

² Pīpiņa, I. *Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā 1914–1939*. Rīga: Zinātne, 2014, 227 lpp.

³ Mednieks, J. Kā strādā latvju sievietes. *Zeltene*, Nr. 22, 1939, 11. lpp.

⁴ Pīpiņa, B. Īss atskats manā dzīvē. *Zeltene*, Nr. 4, 1926, 3. lpp.

⁵ Pīpiņa, B. *Lejaskrodznieces meitas*. Rīga: A. Gulbja apgāds, 1935, 5. lpp.

⁶ Pīpiņa, B. Sievietes dibina savas ardbiedrības. *Jaunākās Ziņas*, 1932, 23. apr.

⁷ Virza, E. *Straumēni*. Rīga: Valters un Rapa, 1933, 5. lpp.

¹ Pīpiņš, A. *Latviešu rakstniecība*. *Latviete*, Nr. 6, 1935, 120. lpp.

² Spēktotors. Jauni prozaiki. *Daugava*, Nr. 7, 1935, 662. lpp.

³ Virza, E. *Straumēni*. Rīga: Valters un Rapa, 1933, 5. lpp.